
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מבוא למחקר איכותני- ב - 34406

תאריך עדכון אחרון 01-05-2024

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: חינוך

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): חן ברם

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: chen.bram@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: בתיאום אישי

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

זהו קורס מבוא מתקדם במחקר איכותני (בהמשך לקורס בסיסי בנושא) לסטודנטים בתואר ראשון בחינוך. הקורס יתמקד בהכרות עם גישות שונות וכלים בהן הן עושות שימוש במחקר איכותני בחינוך. נבחן את הנחות היסוד התיאורטיות המזינות גישות ומתודות שונות במחקר האיכותני ובדילמות שונות העולות במהלך יישומן של גישות אלו.

נתנסה בעיצוב שאלות המחקר ובדרכים שונות לאיסוף נתונים. (תצפיות, ראיונות, איסוף וניתוח מסמכים, קבוצות מיקוד) ובדרכים לניתוח ולפרשנות של הנתונים. נקדיש תשומת לב מיוחדת למחקר האתנוגרפי כסוגה ייחודית המעלה שאלות מרכזיות בדבר מקומו של החוקר במחקר – סוגיות הרלוונטיות גם לסוגות אחרות במחקר האיכותני בכלל. נתייחס גם לסוגיות של אתיקה, ולשאלות של אמינות במחקר.

מטרות הקורס:

מטרת הקורס היא חיזוק ההיכרות עם עקרונות המחקר האיכותני, יסודותיו התיאורטיים ובמיוחד – לימוד מתודות שונות שבעזרתן מבצעים חוקרים מחקרים איכותניים.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

- * להכיר את פרדיגמת המחקר האיכותני ומאפייניה.
- * לקרוא בצורה ביקורתית מחקרים איכותניים, תוך מודעות לסוגיות של אתיקה ואמינות.
- * להכיר מתודות מרכזיות של מחקר איכותני (ראיונות, תצפית, קבוצת מיקוד)
- * להכיר את המתודה האתנוגרפית ושימושיה במחקרים חינוכיים
- * לערוך ראיון עומק (ראיון פתוח) ולבחון את הדינמיקה המתפתחת בראיון כזה ומשמעותה

דרישות נוכחות (%) :

90%

שיטת ההוראה בקורס: הרצאות בכיתה, בליווי תרגילים בעבודה קבוצתית ולימוד שוטף תוך מעורבות בפורומים אינטרנטיים.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

תאריך הנושא חומר קריאה (פרטי רשות מומלצים נוספים באתר וברשימה שבהמשך) הערות

ש1

05/04/24 הצגת הקורס

-
- מבטים על המחקר, החוקרים ותפקידם בחינוך דננזין נ. א. לינקולן. 2010.
קרניאלי, מ'. 2004.
ערב יום השואה
אין שיעור
12/05/2024
----- קריאת רקע:
דושניק, ל., וצבר בן-יהושע, נ.
קפל-גרין, ע. ומירסקי י. 2013.2001.
ערב יום הזיכרון
ש2
19/05/2024
מאפייני המחקר, מה חוקרים ועיצוב וניסוח בעיות המחקר צבר בן יהושע, נ. 2001 .
מרקוביץ', ד. 2013
ש3
26/05/2024
תצפית ואתנוגרפיה -
התבוננות והתנסות בשדה ירון, ע., הרפז י., 2017.. (פ' 1,8,9 "חללים"; "מגדר ומיניות",
"עדתיות וגזענות").
יפה א., רפפורט ת. 2013.
ש4
ראיון עומק נרטיבי ג'וסלסון, ר. 2015
עמ'. 112-97, 113-126.
ש5
09/06/2024 ראיון - תרגיל בקבוצות
להגיש עד יום ה' 13.6 ב 1800
הישראלי 2016
לומסקי פדר ורפפורט 2007
יתבצע בספריה
ש6
16/06/2024
קטגוריות חברתיות
במבט ביקורתי מזרחי, נ., גודמן י. פנגר י. 2013
ברם 2009
ש7
23/06/2024
ראיון עומק - סיכום ליבליך, א., ר. תובל -משיח
ות. זילבר. 2010.
גאסקל 2011
ש8
30/06/2024
מחקר אנתרופולוגי
מאפיינים ותרומה לחינוך וייט, פ' ו'. 1998 .
[Whyte, W.F 1964]
מסארוה סרור א. 2017 (פרק 1)
ש9

07/07/2024

אוטו-אתנוגרפיה ומקומה

במחקר חינוכי צלאח, כלנית. 2016

קיצים, שלומית. 2023

ש10 14/07/2024 בין ה"מיקרו" ל"מקרו" ליבליך, ע. 2011

גולדן וברם 2012

ש 11 21/07/2024 סיכום: איסוף, ניתוח

פרשנות וכתובה Lewis, J. and J. Ritchie. 2013

שלנסקי, ש. וב. אלפרט. 2007

חומר חובה לקריאה:

שיעור 1 - הצגת הקורס, וקריאת רקע

דנזין נ. א. לינקולן. 2010. "הדיסציפלינה והפרקטיקה של המחקר האיכותני" בתוך ת. ליבס, מ. רגב (עורכים) שיטות מחקר איכותניות: מקראה. ת"א: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 3-43.

קרניאלי, מ'. 2004. "המורה שלא תגידי שאנחנו דפוקים": מקומן של מערכות החינוך והקהילה בהתפתחותה של תת-תרבות נגד. תל-אביב: מכון מופ"ת. עמ' 5-15.

קריאת רקע:

סוגיות אתיות

דושניק, ל., וצבר בן-יהושע, נ. 2001. "אתיקה של המחקר האיכותני". בתוך נ. צבר בן-יהושע (עורכת), מסורות וזרמים במחקר האיכותני. דביר: תל אביב. עמ' 343-368.

Murray, S.B., 2003. "A Spy, a Shill, a Go-between, or a Sociologist: Unveiling the 'Observer' in Participant Observer". *Qualitative Research*, 3(3): 377-395.

דוגמאות למחקר מסוגים שונים:

קפל-גרין, ע. ומירסקי י. 2013. "'המקום הזה הוא בעיניי שמורת טבע שבאמת צריך לשמור עליה' - דיוקן בית הספר 'מפנה' בעיני חברי הצוות שלו". בתוך ב. אלפרט וש. שלסקי (עורכים). הכיתה ובית הספר במבט מקרוב: מחקרים אתנוגרפיים על החינוך. עמ' 108-140.

כתריאל, ת'. 1999. מילות מפתח. חיפה: הוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה. (פרק 8 עמ' 148-169, פרק 11 עמ' 206-225).

שיעור 2 - מבטים שונים על מאפייני המחקר, מה חוקרים ועיצוב וניסוח בעיות המחקר

*צבר בן יהושע, נ. 2001. "מחקר פרשני: מגן עדן למציאות דרך משבר - מורים טירונים כמהגרים". בתוך נ. צבר-בן יהושע (עורכת), מסורות וזרמים במחקר האיכותני. אור יהודה: דביר. עמ' 441-468.
*מרקוביץ, ד. 2013. "חינוך לאזרחות משתתפת במרחב מרחב חברתי מרובד". בתוך ב. אלפרט וש. שלסקי (עורכים). הכיתה ובית הספר במבט מקרוב: מחקרים אתנוגרפיים על החינוך. עמ' 207-230.

Horvat, E. 2013. "Thoughts for the Uninitiated on Starting a Qualitative Project". In E. Horvat, M.L. Heron, E.T-B. Agbenyega, and B.W. Bergey, *The Beginner's Guide to Doing Qualitative Research: How to Get into the Field, Collect Data, and Write up Your Project*. New York, NY: Teachers College Press. Pp 3-35.

שלסקי, ש. וב. אלפרט, . 2007. "הצבת הבעיה וניסוח שאלות המחקר". בתוך ש. שלסקי וב. אלפרט. דרכים בכתיבת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט תל אביב: מכון מופ"ת . עמ' 87-96

שיעור 3 - תצפית, ניתוח, והקשר - התבוננות בשדה המחקר

ירון, ע., הרפז י., תמונות מחיי בית הספר. 2017. תל אביב: ספרית פועלים ומכון מופת. (פרק 1- "חללים"; פרק 8- "מגדר ומיניות", פרק 9- "עדתיות וגזענות").

יפה א., רפפורט ת. 2013. קבלת שבת בגן הילדים החילוני בישראל. בתוך: הכיתה ובית הספר במבט מקרוב, מחקרים אתנוגרפיים על חינוך. עורכים: ב. אלפרט וש. שלסקי, תל אביב: מכון מופת. 231-271.

Horvat, E. 2013. "Ethnographic Eyes: Developing a Qualitative Research", Making Sense of What you are Seeing: Analysis and Writing". In E. Horvat, M.L. Heron, E.T B. Agbenyega, and B.W. Bergey, *The Beginner's Guide to Doing Qualitative Research: How to Get into the Field, Collect Data, and Write up Your Project* . New York, NY: Teachers College Press. Pp. 61-80, 105-124.

שיעור 4-5 - ראיון עומק ככלי במחקר

ג'וסלסון, ר. 2015. "עמדת הקשבה האמפתית" (פרק 5), "הקשר המחקרי, חלק ב-אתיקה ואנושיות" (פרק 6). בתוך: כיצד לראיין למחקר איכותני. גישה התייחסותית. תל אביב: מכון מופ"ת. עמ' 97-112, 113-126.

*הישראלי, א. 2016. "משפחה והשכלה: כניסתם של צעירים מהפריפריה להשכלה הגבוהה", בתוך: א. אדי-רקח וא. כהן (עורכים). דינמיות בהשכלה הגבוהה. אוניברסיטת תל אביב: תל אביב. עמ' 139-160.

Peshkin, A., 1988. "In Search of Subjectivity—One's Own". *Educational Researcher*, 17(7): 17-21.

שיעור 6 : קטגוריות חברתיות במבט ביקורתי

ברם חן. 2009. תהליכי נראות, סוכני נראות וקטגוריזציה חברתית. המקרה של עולי קווקז בשנים 1996-1989. בתוך: לומסקי-פדר, ע. ורפפורט, ת. (עורכות) נראות והגירה. ון ליר והוצאת הקיבוץ המאוחד. עמ' 37-273.

מזרחי, נ., גודמן י. פנגר י. 2013. "הם פריקים ואנחנו ערסים: שלילתם של אתניות ומעמד בתפיסת תהליכי הסללה בבתי ספר בישראל". בתוך פרקטיקה של הבדל בשדה החינוך בישראל: מבט מלמטה.

עורכים יוסי יונה, ניסים מזרחי, יריב פנגר. עמ' 83-107.

שיעור 7 - ראיון עומק נרטיבי: ביצוע וניתוח

גאסקל, ג'. 2011 [2000] ראיונות אישיים וקבוצתיים. בתוך: מחקר איכותני. שיטות לניתוח טקסט, תמונה וצליל. בעריכת מ. באואר וג' גאסקל. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

לומסקי-פדר ע. ות. רפופרט. 2007. "לדבר בשפתם? זרות, בית ויחסי כוח בראיונות עם מהגרים". מגמות, מד (4): 636-654.

Legard, R., Keegan, J. and Ward, K. 2003. "In-depth Interviews". In J. Ritchie and J. Lewis (eds.). *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*. London: Sage Publications. Pp.138-169.

שיעור 8- מחקר אתנוגרפי ועבודת שדה במסורת המחקרית האנתרופולוגית
*זייט, פ' ו'. 1998. התפתחותו של מחקר חבורת קרן הרחוב. בתוך מ' שוקד וש' דשן (עורכים), החוויה הבין-תרבותית: מקראה באנתרופולוגיה (עמ' 357-372). תל אביב: הוצאת שוקן.
Whyte, W.F. (1964). *Street Corner Society*. Chicago: Chicago University press. pp. 279-280, 288-309.

*מסארה סרור א. 2017. נשות המסגד : למידה חתרנית של ידע דתי. תל אביב : רסלינג הוצאת ספרים.

Emerson, R.M., Fretz, R. and Shaw, L 1995. "Fieldnotes in Ethnographic Research", "In the Field: Participating, Observing, and Jotting Notes". In *Writing Ethnographic Fieldnotes*. Pp. 1-16, 17-35.

שיעור 9- אוטואתנוגרפיה ומקומה במחקר חינוכי

צלח, כלנית. 2016. אז מה כבר קרה? אוטואתנוגרפיה של מיקרו-אגרסיות על רקע אתני. תיאוריה וביקורת 46, 67-90.

קיציס, שלומית. 2023. אחרית דבר: אוטואתנוגרפיה גופנית-יצירתית. בספרה: נשוכה. אוטואתנוגרפיה גופנית-יצירתית. תל אביב: פרדס. עמ' 250-298.

שיעור 10 - מחקר איכותני ואתנוגרפיה בחינוך - בין ה"מיקרו" ל"מקרו"

ליבליך, ע. 2011. "על זהות וישראליות: סיפורי חיים של דור המדינה". מגמות מז' (3-4): 405-414.

גולדן דבורה, ברם חן. 2012. הנוכחות החמקמקה של "רב-תרבותיות" : פענוח ופעולה בשדה החינוך מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית 35, 15-36.

שיעור 11 - סיכום: איסוף, ניתוח פרשנות וכתיבה

Lewis, J. and J. Ritchie. 2013. "Generalizing from Qualitative Research". In J. Ritchie and J. Lewis (eds.). *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*. London: Sage Publications. Pp. 263-286.

שלנסקי, ש. וב. אלפרט. 2007. "סוגות במחקר איכותני והשתקפותן בכתיבה". בתוך ש. שלנסקי וב. אלפרט, דרכים בכתיבת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט. מכון מופ"ת. עמ' 209-228.

שימו לב: סדר השיעורים והביבליוגרפיה שבהמשך יכולים לעבור שינויים – עבדו עם אתר הקורס המתעדכן בהתאם למתרחש בשיעור.

חומר לקריאה נוספת:

אלפרט, ב. 2001. "כתיבה במחקר איכותני". בתוך נ. צבר-בן יהושע (עורכת). מסורות וזרמים במחקר האיכותני. אור יהודה: דביר. עמ' 369-404.

הרצוג א. 1998. "הקליטה הביורוקרטית של עולי אתיופיה בישראל: סגרגציה ולא אינטגרציה". בתוך א. אבוהב, א. הרצוג, ה. גולדברג וא. מרקס (עורכים). ישראל: אנתרופולוגיה מקומית. תל אביב: צ'ריקובר. עמ' 133-156.

ליבלר, א. 2008. ערך לארוחת בוקר. ירושלים ותל אביב: שוקן. עמ' 7-15.

Bourdieu, P. 1999. "Order of Things". In P. Bourdieu et al.. *The Weight of the World.: Social Suffering in the Contemporary Society*. Stanford: Stanford University Press. Pp 60-64.

Hodder, I. "The Interpretation of Documents and Material Culture". In N.K. Denzin and Y.S. Lincoln (ed.). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage. Pp. 393-402

Janesick, V J. 2003. "The Choreography of Qualitative Research Design: Minuets, Improvisations, and Crystallization." In N. K. Denzin and Y.S. Lincoln (eds.), *Strategies of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publications. Pp. 46-79.

Maxwell J. A. 2008. "Designing a Qualitative Study". In L. Bickman and D. J. Rog (eds.) *The Sage Handbook of Social Research Methods*. Los Angeles: Sage Publications. Pp 214-253.

Miller, D. *The Comfort of Things*. Cambridge Polity. Pp 1-7, 67-82.

Payne, G. and M. Williams. 2005. "Generalization in Qualitative Research". *Sociology* 39(2): 295-314.

Richardson, L and E. A. St. Pierre. 2008. "Writing: A Method of Inquiry". In N. K. Denzin and Y. S. Lincoln. *Collecting and Interpreting Qualitative Methods*. Los Angeles: Sage Publications. Pp. 473-501.

Rubin, H.J. and E. Rubin. 1995. "Keeping on Target While Hanging Loose". In H. L. Rubin and E. Rubin. *Qualitative Interviewing. The Art of Hearing Data*. Thousand

Oaks: Sage Publications. Pp. 42-64.
Spradley, J. P. 1980. Participant Observation. New York: Holt, Rinehart and Winston.
Pp 53-62, 73-84.

מרכיבי הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 60 %
השתתפות פעילה / עבודת צוות 10 %
מטלות הגשה במהלך הסמסטר: תרגילים / עבודות / מבדקים / דוחות / פורום / סימולציה ואחרות
30 %

מידע נוסף / הערות:

הסילבוס יכול להשתנות - הקורס נמצא בהכנה, בזיקה לקורס מבוא למחקר איכותני א' [המועבר
בסמסטר א'].